

Buidelmees in het Elbedal bij Gummern, 24 mei 2023 (Rob Aarts)

Ornithologische verkenningen 17-24 mei in het Elbedal bij Gartow

Rob Aarts

Op voorhand besluiten Ludy en ik het snikhete Zuid-Europa te mijden en trekken voor een aantal dagen richting het oosten van Duitsland. Gezien de enorme drukte en de borden met “Stau” in het westen valt dat nog niet zo mee. Verder naar het oosten glijd je geleidelijk de stilte in van het *Unesco biosferenreservaat Flusslandschaft Elbe*, het doel van onze verkenning.

De totale oppervlakte van dit gebied bedraagt 375.000 ha en het is daarmee het grootste biosferenreservaat van Europa, met 400 km door rivieren beïnvloed landschap. Je moet dus selecteren en we besluiten tot een verkenning van de “Elbniederung van

Schnackenburg tot Lauenburg” met een oppervlakte van 57.700 ha. Gartow en Pevesdorf zijn dorpen in het gebied. En niet onbelangrijk, we hebben slechts een fractie van deze oppervlakte bekeken. In dit licht moet je deze beschouwing dan ook zien. Een belangrijke factor voor de grote biodiversiteit in dit gebied zijn de klimatologische omstandigheden in het Elbedal waar droge, warme, continentale en vochtige, koele, Atlantische omstandigheden elkaar overlappen.

Wij houden van een holistische benadering van natuur en natuurbeleving. Verwacht daarom geen al te gedetailleerde soortenlijsten. Het gaat om totaalbeleving van dit grotendeels door rivieren beïnvloed landschap waar weidsheid en kleinschaligheid ineenvloeien onder een immense rust en waar dorpjes wegzinken in hun eigen stilte. Voor soortenlijsten en andere informatie verwijs ik naar de laatste regel van deze verkenning.

Behalve een beperkt aantal natuurliefhebbers heeft niemand ooit gehoord van Gartow. Grotere plaatsen in de buurt zijn er niet en dat biedt dus perspectief voor rust en ruimte. De eerste

dag blijkt al een openbaring met roepende Kraanvogels en jagende Zeearenden. Campingplatz Gartow als benaming voor de lokale camping getuigt niet echt van creativiteit. *Kranichplatz* zou de kwaliteit van de omgeving meer recht doen. Een tweede camping is Camping Laascher See. Deze camping is wat dieper in de natuur gelegen en bezit, niet onbelangrijk, een terras. Details zijn te vinden op internet.

Overal bloeiende meidoorns, 18 mei 2023 (RA)

Benieuwd besluiten we aan het einde van de dag tot een bezoek aan een met vlaggen gelaardeerd en omsloten KNNV-studiekamp. Rondom een geïmproviseerde, lage tafel heeft slechts de kennelijke leider het woord. We hebben de indruk dat iedere verstoring tot toorn binnen de gelederen leidt. En zo

geschiedt. We dringen het met touwen en KNNV-vlaggen omgeven kampement toch binnen en melden onmiddellijk lid te zijn van de KNNV-afdeling Eindhoven. Dat helpt niet, want de kennelijke leider meldt resoluut dat de evaluatie van de dag en de blik op morgen aan de orde zijn en inlichtingen op de website te vinden zijn. “Oei,” en we druipen af. “Wat een gedoe, het lijkt wel de liturgie in een evangelisch vakantiecamp,” zo evalueren we op onze eigen stek. En onder het genot van een pot bier en een wijntje brengen we het natuurlijk inmiddels welbekende VWG-clublied ten gehore:

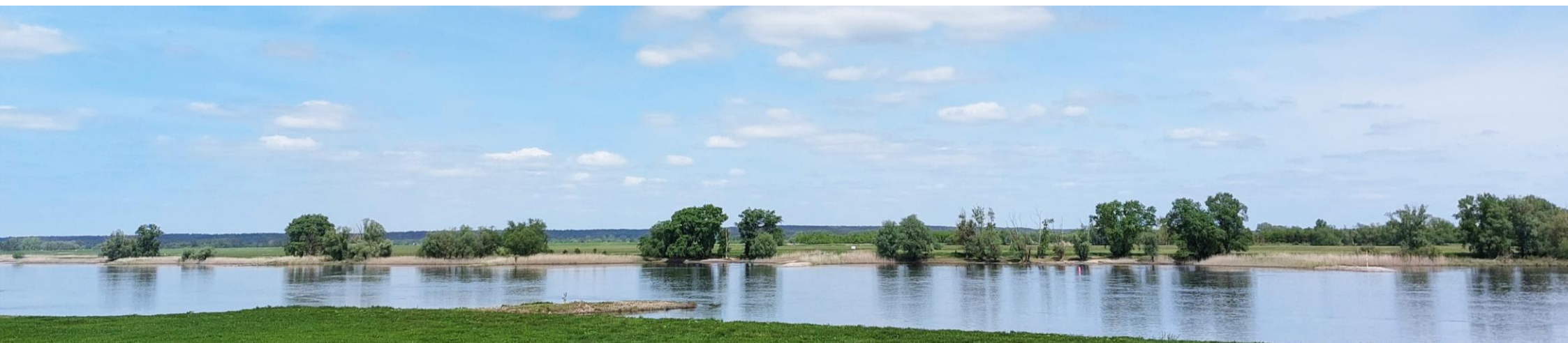
*De Natuur is onze Haven
Brengt ons uit 't wereldlijk chagrijn
En alvorens tot wederkeren
in de chaos waaruit ontsproten
Genieten wij met volle teugen
Van al wat vliegt en loopt, groeit en bloeit
En ons oneindig boeit*

Later meldt een deelnemer aan het studiekamp “dat het er minder strak aan toe gaat dan het lijkt en dat het naast studie vooral gaat om gezelligheid”. Waarvan akte! En we schalen op naar het idee eens aan zo'n studiereis deel te nemen.

Het hele Elbedal leent zich uitstekend tot verkenningen per fiets. Veel delen zijn per auto niet te bereiken. Een eerste fietstocht langs de oevers van de Elbe is vrijwel overal de moeite waard. Omhoogkijkend in een moeras bij een infobord met *Beutelmeise* merken we loodrecht boven het bord een zingende vogel op. In de uitgebreide verslagen van o.a. KNNV-studiekampen in dit gebied werd opmerkelijk genoeg slechts uiterst zelden een Buidelmees gemeld. Vandaar het enthousiasme van een novice vogelaar uit het studiekamp, die zich ook meldt bij het bord en mee kijkt en luistert. In het kamp, zo blijkt later, werd hij gekroond tot koning onder het hemels vogelbaldakijn.

Aan de noviceperiode kwam onmiddellijk een einde. We lachen ons de hemel in en houden het heerlijk stil. Een leuke herinnering is immers meer waard dan gekrenkte trots en we houden er bovendien een tip over Ortolanen aan over. De Buidelmezen vragen wat studie en concentratie, je gaat er makkelijk aan voorbij. Zonder gehoorapparaten, met dank aan Specsavers, had ik ze, gezien de hoge tonen, zeker gemist. We hoorden en zagen ze in kleine aantallen steeds in dezelfde habitat: moerasjes met schietwilg. Op de Sovon website is meer te vinden over deze boeiende, mogelijk weer uit Nederland verdwijnende soort met z'n merkwaardige broedbiologie.

Het volgende icoon uit de Elbe-folder is de Sperwergrasmus. We gaan er een nieuwe dag aan wagen en hopen op een blik op dit uiterst lastig te observeren beest, dat te vinden zou zijn rondom de Hühbeck, een bekend, hooggelegen ijstijdrelict. Op een

onmogelijk goedkope (€ 4.75 bij VVV Gartow), maar goede en nota bene geplastificeerde kaart van de omgeving, vinden we de Hühbeck. Maar zoals wel vaker in de vogelarij blijkt hoop slechts uitgestelde teleurstelling en horen we van een lokale kenner dat de vogel hier verdwenen zou zijn, maar nog niet uit de omgeving van het plaatsje Lenzen aan de oostzijde van de Elbe, voormalig DDR-gebied. Dus op naar het fietsvoetveer.

Dit ligt stil aan gene zijde van de Elbe met aan onze kant een stuk karton met *Fähre ist kaput*. Na een uur wachten vragen we een lokale passant wanneer het veer weer zou varen:

Passant: *Das weis hier keiner, morgen, übermorgen, nächste Woche, aber auch in drei Monaten ist möglich.*

Ik: *Aber das ist doch völlig undeutsch.*

Passant: *Das gilt nur für den Westen, hier soll man geduld haben und in Ruhe warten auf das was kommen geht. Ich komme von Drüben, ehemalige DDR und es war dort so schlecht noch nicht. Für Draufgänger war dort jedoch kein platz.*

Ik: *In den Niederlanden läuft man sich auch die Beine ab.*

Passant: *Das glaube ich, aber sie können hier doch völlig zur Ruhe kommen.*

Ik: *Machen wir und wir wünschen Ihnen noch einen recht schönen Tag.*

Als teleurgestelde *Draufgänger* fietsen we terug langs de Elbe richting Gartow. Overigens een mooie route langs kwel, rivierbossen en moerasjes met Grauwe Klauwier, Paapje, Gele Kwik, Zeearend, Grauwe Gors, Spotvogel, Cetti's Zanger en Buidelmees en tevens het lieflijke geluid van talloze Roodbuikvuurpadden. De langs een poeltje aanwezige Poelruiter blijkt geen grap, maar wel een zeldzaamheid. Tot de gewone soortenpoel behoren ook de alomtegenwoordige Nachtegalen en Wielewalen. De schitterende natuur zuigt onze teleurstelling op en we praten onderwijl nog wat na over de man van *Drüben* en herkennen hem zeker niet als personificatie van het spannende boek *Spion unter Spitzeln* of de film *Das Leben der Andern*, beide handelend over het leven in de DDR.

Uitzicht op Schnackenburg, 18 mei 2023 (RA)

We belanden in Schnackenburg, een typisch Elbedorp, met centraal een plaatse zoals

deze ook in Kempendorpen vaak nog herkenbaar zijn. Behalve een frietkraam met bier is er geen horeca. Onder het genot van de zang van Europese Kanarie, begeleid door Putter en Zwarte Roodstaart bestellen we een grote friet en een grote Franciscaner. En wat een heerlijke rust.

Het dorp ligt aan de voormalige grens met de DDR aan de oostkant. Er is een DDR-museum. Buiten ligt een oude maar supersnelle patrouilleboot voor de opsporing van vluchtelingen uit het streng verboden *Sperrgebiet* aan DDR-zijde. De Elbe was de laatste horde voor de dood of de gladiolen. Onze man van *Drüben* zou zeker niet gevlucht zijn, maar wie dan wel vragen we ons af. Misschien was voor sommigen vijf jaar wachten op een *Trabi* (Trabant) met trouw aan de partij wel wat lang, terwijl de partijbonzen in een *Wartburg* rondreden, al dromend van een westerse Golf. Helaas dromen ze slechts verder in het hiernamaals.

We naderen inmiddels de Gartower See, smalle rietkragen met volop zingende Grote Karekieten. Normaal is dit bij ons de habitat voor de Kleine, maar die wordt hier blijkbaar sterk beconcurrereerd door de Grote. De Kleine zien we hier en daar juist in wat grotere rietvelden in een soort kolonieverband, waardoor de Grote hier minder kans krijgt en makkelijker wordt

verjaagd. Hetzelfde verschijnsel zagen we eerder aan het Lac du Der in Frankrijk.

Grote Karekiet aan de Gartower See, 21 mei 2023 (RA)

De literatuur geeft aan dat er ook broedtijdverschuiving plaatsvindt, waarbij de Kleine wacht tot de Grote is uitgebroed en uit zijn territorium vertrekt (KNNV-uitgave *The Reed Warblers, diversity in a uniform bird family*). Een slimme oplossing van die beesten toch maar weer. En met nog een uurtje “Blauwe Maandagen” van Arnon Grünberg, die daarin in ieder geval nog niet geheel uit zijn eigen chaos is ontsproten, op naar een veel belovende nieuwe dag.

Vroeg uit de veren, niet vanwege de afstand maar vanwege het eerste ochtendgloren en de weldadige stilte. Dan door Gartow, met zowat op ieder huis een Zwarte Roodstaart, naar het natuurgebied Seegeniederung, een natuurontwikkelingsgebied langs het riviertje de Seege. Toch maar een lijstje:

baltsende Watersnippen, Kwartelkoning, baltsende Raven, Wespendif, Spotvogel, Rietzanger, Kleine Karekiet, Blauwborst, Sprinkhaanzanger, Grauwe Gors, Wielewaal en Zeearenden op dertig meter en het alomtegenwoordige roepen van Kraanvogels, die broeden in kleinere moerassen.

Raven bij Seegeniederung, 20 mei 2023 (RA)

Als kers op de taart een paar Zwarte Ooievaars, mysterieuze vogels waarbij je je altijd weer afvraagt waar ze vandaan komen en waar ze naartoe gaan. Zowel Kraanvogel als Zwarte Ooievaarparen blijven elkaar trouw. En daar houden wij van, van zulke vogels. Toch?

Een ecooloog doet zijn werk en monitort de vegetatie. Vierkante meter voor vierkante meter. De hele dag heeft hij het er maar druk mee en blijkt weinig toegankelijk. In ieder geval wordt het in deze *Niederung* vast nog veel mooier.

Een volgende dag trekken we naar het bij insiders bekende Ortolanenlaantje en treffen daar gelukkig meerdere zangposten aan. Deze soort is bij ons, evenals de Grauwe Gors, uitgestorven t.g.v. homogenisering en schaalvergroting van de landbouw, met dus per definitie een sterke teloorgang aan biodiversiteit. Terwijl deze soorten en zeker ook nog andere zich vanuit hun oorspronkelijke habitat juist door gevarieerde agrarische activiteiten hebben kunnen uitbreiden.

De Ortolaan werd bij ons helaas gedegradeerd tot telpostsoort in de trektijd. De vogels die hier worden gezien stammen uit NO Europa en vliegen op weg naar Afrika door Frankrijk waar ondanks Europees verbod de dieren op gruwelijke wijze worden gedood en tot lekkernij verheven. Dit alles vindt plaats onder het toezien van corrupte politici en dito handhavers. Naast habitatverlies zou dit zeker een oorzaak van de teloorgang van de Ortolaan kunnen zijn. Alleszins een reden om het *Pays Idiot* met zijn criminele, non-vegetarische gastronomie eens de rug toe te keren.

Opmerkelijk is dat de Ortolaan in het Elbedal in dezelfde habitat voorkomt als tot begin jaren tachtig in de Kempen tussen Casteren en Netersel: roggenakkers begeleid door zomereiken. Die eiken staan er nog, de rogge is verdwenen en vervangen door strontakkers. Hoewel de soort in het Elbedal ook onder druk lijkt te staan is het de vraag of hier net zo intensief wordt geïnventariseerd als bij ons waar elke hectare wordt doodgevogeld. Een uitdaging voor volgend jaar, want wij komen nergens eenmalig.

We trekken nog even door naar een prachtig weidegebied met water nabij het gehucht Gummern. Er staat een uitkijktoren met prachtig uitzicht over het water met daarin de vier mogelijke futen als broedvogel, en daarnaast Zomertaling, Zeearend en volop foeragerende Kraanvogels en hoog in de hemel Zwarte Ooievaars. Zo'n daglijst wil je niet missen en doet zeker geen afbreuk aan onze zelfbenoemde, holistische kijk op de natuur.

Later in de week trekken we door het prachtige Elholz: een vochtig, oud, hardhoutbos met volgens de folder Grijskopspecht, Draaihals en Kleine Vliegenvanger. Onze hoop blijkt weer uitgestelde teleurstelling. In soortenlijsten

zien we deze soorten overigens slechts sporadisch verschijnen. Dat geldt ook voor de Krekelzanger. Mogelijk zijn we aan de late kant in het voorjaar.

Klaus-Bahlsen-Turm bij Gartow, 19 mei 2023 (RA)

En waar blijven de roofvogels, vraagt de lezer zich wellicht af. De Zeearend kwam al

voorbij, maar we zien heel weinig Buizerds en slechts een enkele keer een Bruine Kiek. Zwarte Wouwen zien we ook, maar van de meest universele roofvogel, zowel te water, ter land als in de lucht, de Rode Wouw wemelt het bijna. Zelfs tuintjes in dorpen worden afgestruind naar prooi. Al speculerend lijkt de Rode Wouw de oorzaak van de schaarste aan andere roofvogels, omdat deze vogel vrijwel iedere niche van andere soorten kan bezetten.

We eindigen met een ode aan de Kraanvogel, want wie wil niet aan het eind van zijn tijd nog in vol bewustzijn en onder luid geschal van deze vogels terugkeren in de chaos van waaruit hij ooit ontsproot. Kom dus snel luisteren hoe dit klinkt en geniet met volle teugen. Neem verplichte badslippertjes mee voor in de douche. *Reinheidsgebot!* En niet onbelangrijk: Duitsers zijn aardige mensen. De generatie diknekken met pet is goeddeels verdwenen.

Wie een complete soortenlijst verwacht heeft dit verhaal niet helemaal begrepen, maar verwijzen wij zonder toorn, aha, naar de website van de KNNV met excursieverslagen. ■

